

درس ۵ زبان و آموزش

زبان

۱. زبان ایلامی، که مردمان جنوب غربی فلات ایران با آن سخن می‌گفتند، زبان رسمی و نوشتاری حکومت و تمدن ایلام بود.
۲. زبان ایلامی، به عنوان زبان دوم نوشتاری در دوران هخامنشی از آن استفاده می‌شد.
۳. زبانهای ایرانی، شاخه‌ای از گروه زبان‌های «هند و ایرانی» به شمار می‌روند که اقوام هندی و ایرانی، پیش از جدا شدن از یکدیگر و سکونت در هند و ایران، با آن تکلم می‌کردند.
۴. زبان‌شناسان مراحل تغییر و تحول زبان‌های آنها را از آغاز تا کنون به سه دوره زبان‌های کهن، میانه و نو تقسیم کرده‌اند.
۵. فارسی باستان، نیای زبان فارسی امروزی زبان قوم پارس بوده و در دوره هخامنشی به آن سخن می‌گفته‌اند.
۶. مهم‌ترین مدارکی که از فارسی باستان مانده، سنگ‌نوشته‌های پادشاهان هخامنشی است که به خط میخی نوشته شده‌اند.
۷. اوستایی، زبانی بوده که مردمان بخشی از نواحی شرقی ایران به آن سخن می‌گفته‌اند.
۸. کتاب دینی زرتشتیان، اوستا، به زبان اوستایی نوشته شده است.
۹. زبان‌های ایرانی دوره میانه، تقریباً از زمان سقوط هخامنشیان تا فروپاشی حکومت ساسانیان (۶۵۱ م. / ۳۱ ق.) و حتی قرون نخستین اسلامی در مناطق مختلف ایران متداول بودند.
۱۰. زبان پارتی یا پهلوی اشکانی، در مناطق شمال و شمال‌شرق ایران متداول بود و زبان رسمی و درباری حکومت اشکانیان به شمار می‌رفت.
۱۱. زبان فارسی میانه یا پهلوی ساسانی که دنباله زبان فارسی باستان به حساب می‌آید، در نواحی جنوب و جنوب غربی ایران رایج بود و زبان رسمی و درباری حکومت ساسانی شمرده می‌شد.
۱۲. زبان‌های ایرانی نو، به
۱۳. زبان‌هایی گفته می‌شود که در دوران اسلامی به تدریج در مناطق مختلف ایران رواج یافتند.

ادبیات

۱۴. مورخان یونانی به داستان‌های حماسی و عاشقانه مادی و نیز برخی اشعار آن دوره اشاره کرده‌اند که به صورت شفاهی نقل می‌شده است.
۱۵. در زمان هخامنشیان، قصه‌های متعددی به زبان فارسی باستان وجود داشته و مردم، آنها را از حفظ می‌خوانده‌اند. از آن جمله است «هزار افسان» که داستان «هزار و یک شب» بر اساس آن شکل گرفته است.
۱۶. از دوره اشکانیان نیز تقریباً هیچ نوشته ادبی به زبان و خط پارتی بر جا نمانده است.
۱۷. در زمان حکومت اشکانی، نقل داستان‌های ملی و پهلوانی، رواج فراوان یافت و شاعران و موسیقی‌دانان دوره گردی که به گوسان‌ها معروف بودند، با شور و هیجان بسیار، این داستان‌ها را از حفظ برای مردم می‌خواندند.
۱۸. نظر برخی از زبان‌شناسان، منظومه‌های داستانی «یادگار زریران» و «درخت آسوریک» که به خط و زبان پهلوی ساسانی، متعلق به قرن ۵ م. هستند، ابتدا به زبان پارتی سروده شده بودند.
۱۹. داستان «بیژن و منیژه» اصل و ریشه اشکانی دارند.

آموزش

۲۰. از دوره ساسانیان، به دلیل باقی ماندن آثار و منابع مکتوب متعدد، اطلاعات قابل توجهی درباره وضعیت و شرایط تعلیم و تربیت وجود دارد.
۲۱. آموزش و پرورش در ایران باستان ابعاد گسترده‌ای داشت و شامل تربیت جسمانی، اخلاقی، اجتماعی، دینی، شغلی و حرفه‌ای می‌شد.
۲۲. در دوره ساسانیان تعلیم و تربیت در چندین مرحله انجام می‌گرفت. کودکان تا پنج یا هفت سالگی در درون خانواده، پرورش می‌یافتند و مادران نقش مهمی در آشنایی فرزندان خود با آداب و رسوم خانوادگی، اجتماعی، دینی و میهنی و آموختن راه و رسم پسندیده زندگی به آنان داشتند.

۲۳. در زمان ساسانیان، تنها فرزندان خاندان شاهی، درباریان، اشراف و موبدان می توانستند به مدرسه بروند و تحصیل کنند.
۲۴. قسمتی از برنامه های آموزشی و مواد درسی مدارس و آموزشگاه ها از قبیل آموختن اصول دین زرتشتی، فراگیری آداب و رسوم دینی و میهنی و مختصری خواندن و نوشتن، همگانی بود.
۲۵. فرزندان موبدان، تعلیمات دینی و اوستایی را آموزش می دیدند و فرزندان دبیران نیز خط، زبان، ادبیات و حساب را می آموختند.
۲۶. در دوره ساسانیان، اداره آموزشگاه ها و مدارس نیز، عموماً در اختیار موبدان بود.

علوم و مراکز آموزش عالی

۲۷. دوران هخامنشیان، مرکز دانش ها و مبادلات فرهنگی بین کشورهای متمدن زمان بود و علوم و فنون بین النهرین، مصر، ایلام، هند و آسیای صغیر که جزو قلمرو این شاهنشاهی بودند، با دانش های ایرانی آمیخته شدند.
۲۸. پیشرفت علمی و فرهنگی ایران در دوره ساسانی، به مراتب بیشتر از دوره های قبل بود.
۲۹. در زمان فرمانروایی خسرو انوشیروان، مبادلات فرهنگی با هند و روم گسترش یافت و در نتیجه آن، جنبش علمی نیرومندی در ایران پدید آمد.
۳۰. انوشیروان علاقه زیادی به مباحث فلسفی و دینی نشان می داد.
۳۱. یکی از برجسته ترین مراکز علمی جهان باستان، دانشگاهی بود که در عصر ساسانی در شهر جندی شاپور پدید آمد.
۳۲. شهر جندی شاپور در حوالی دزفول کنونی، در استان خوزستان قرار داشته است.
۳۳. در دانشگاه جندی شاپور، دانش های مختلفی مانند پزشکی، فلسفه، نجوم و الهیات تدریس می شد، اما پزشکی بیش از سایر رشته ها رونق و پیشرفت داشت.
۳۴. دانشگاه جندی شاپور تا قرون نخستین اسلامی به فعالیت خود ادامه داد.